

Войталюк Світлана Василівна,*ORCID ID: 0000-0003-1436-2726**старший викладач кафедри слов'янської філології
Хмельницький національний університет***Шаховал Зоряна Ігорівна,***ORCID ID: 0009-0008-3149-306X**старший викладач кафедри слов'янської філології
Хмельницький національний університет*

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПОЛОНІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ

FORMATION OF TRANSLATION COMPETENCE OF FUTURE PHILOLOGISTS-POLONISTS IN THE PROCESS OF TRANSLATING TEXTS OF DIFFERENT FUNCTIONAL STYLES

У статті теоретично обґрунтовано сутність та особливості формування перекладацької компетентності майбутніх філологів-полоністів у процесі професійної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підготовки фахівців, здатних до якісної міжкультурної комунікації в умовах близькості рідного білінгвізму. Визначено, що перекладацька компетентність полоніста є складним інтегрованим утворенням, яке поєднує лінгвістичну, дискурсивну, соціокультурну, стратегічну та технологічну складові.

Здійснено зіставний аналіз українських (І. Горошкін, О. Кочубей, О. Москалюк, Д. Мужель, М. Штогрин) та польських (К. Hejwowski, M. Piotrowska, J. Żmudzki) наукових підходів, що дозволило трактувати досліджуваний феномен як багаторівневу систему, спрямовану на досягнення функціональної еквівалентності перекладу. Особливу увагу приділено чиннику міжмовної інтерференції, подолання якої вимагає розвитку «мовної пильності» студентів.

Обґрунтовано роль функціонально-стильової диференціації текстів як системного механізму формування перекладацьких навичок. Розкрито специфіку роботи з офіційно-діловим, науковим, публіцистичним та художнім стилями, кожен з яких актуалізує певні компоненти компетентності. Автором запропоновано та деталізовано чотирьохетапну методичну модель роботи з текстом, що охоплює передперекладацький аналіз, вибір стратегії, безпосередню реалізацію перекладу та етап рефлексивного редагування.

Доведено, що систематичне використання комплексу спеціальних вправ (зіставних, трансформаційних та кейс-методів) сприяє розвитку професійної гнучкості майбутніх філологів. Матеріали статті мають практичне значення для вдосконалення програм підготовки перекладачів у галузі полоністики та методики викладання перекладознавчих дисциплін, а також можуть бути використані у процесі розроблення навчально-методичних комплексів і підготовки фахівців філологічного профілю.

Ключові слова: перекладацька компетентність, філологи-полоністи, функціональні стилі, міжмовна інтерференція, професійна підготовка, міжкультурна комунікація.

The article theoretically substantiates the essence and specific features of the formation of translation competence of future philologists specializing in Polish studies in the process of professional training. The relevance of the research is determined by the necessity to train specialists capable of effective intercultural communication under conditions of closely related bilingualism. It has been established that the translation competence of a Polish philologist is a complex integrated construct combining linguistic, discursive, sociocultural, strategic, and technological components.

A comparative analysis of Ukrainian (I. Horoshkin, O. Kochubey, O. Moskaliuk, D. Muzhel, M. Shtohryn) and Polish (K. Hejwowski, M. Piotrowska, J. Żmudzki) scholarly approaches has been carried out, which made it possible to interpret the phenomenon under study as a multi-level system aimed at achieving functional equivalence in translation. Particular attention is paid to the factor of interlingual interference, overcoming which requires the development of students' "linguistic vigilance".

The role of functional-stylistic differentiation of texts as a systemic mechanism for the formation of translation skills is substantiated. The specific features of working with official-business, scientific, publicistic, and literary styles are revealed, each of which actualizes certain components of translation competence. The author proposes and details a four-stage methodological model of text work, including pre-translation analysis, strategy selection, direct translation implementation, and the stage of reflective editing.

It has been proven that the systematic use of a set of special exercises (contrastive, transformational, and case-based methods) contributes to the development of professional flexibility of future philologists. The materials of the article have practical significance for improving training programs for translators in the field of Polish studies and the methodology of teaching translation disciplines, and may also be used in the development of educational and methodological materials and in the training of philological specialists.

Key words: translation competence, philologists specializing in Polish studies, functional styles, interlingual interference, professional training, intercultural communication.

Постановка проблеми. У сучасному векторі розвитку вищої філологічної освіти особливого значення набуває підготовка фахівців, здатних до повноцінної професійної реалізації в умовах інтенсифікації міжкультурних зв'язків між Україною та Польщею. Процес формування перекладацької компетентності майбутніх полоністів є багатограним педагогічним завданням, що потребує інтеграції лінгвістичних знань із практичними навичками стилістичної адаптації текстів. Специфіка підготовки полоністів зумовлена близькою спорідненістю української та польської мов, що, з одного боку, полегшує розуміння, а з іншого – створює ризики деструктивного впливу міжмовної інтерференції. Опанування перекладу текстів різних функціональних стилів (від офіційно-ділового до художнього) постає як дієвий засіб розвитку професійної гнучкості та «мовної пильності» майбутнього філолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема змісту та структури перекладацької компетентності перебуває у центрі наукового пошуку провідних українських (І. Горошкін, О. Кочубей, О. Москалюк, Д. Мужель, М. Штогрин) та зарубіжних (К. Hejwowski, M. Piotrowska, J. Żmudzki) науковців. У їхніх працях детально висвітлено складники перекладацької майстерності, психологічні аспекти становлення перекладача та дидактичні умови навчання перекладу. Проте, незважаючи на ґрунтовність наявних розвідок, аспект формування цієї компетентності саме у полоністів крізь призму функціонально-стильової диференціації текстів потребує глибшого теоретичного осмислення та практичної розробки.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності перекладацької компетентності майбутніх філологів-полоністів та визначенні ролі текстів різних функціональних стилів у процесі її формування.

Виклад основного матеріалу. У сучасному перекладознавчому дискурсі перекладацька компетентність трактується як інтегративне утворення, що поєднує лінгвістичні, культурологічні та професійні складники. Так, О. В. Москалюк наголошує: «Перекладацьку компетентність

майбутнього фахівця ми розглядаємо як складне інтегроване утворення, що базується на поєднанні лінгвістичних, соціокультурних та спеціальних перекладацьких знань, умінь і навичок, які забезпечують здатність здійснювати адекватну міжкультурну комунікацію, зберігаючи при цьому емоційно-естетичне навантаження та змістову цілісність оригіналу» [3, с. 312].

Подібною позиції дотримується й М. В. Штогрин, яка акцентує увагу на багатокомпонентності цього феномену та необхідності його цілеспрямованого формування у процесі професійної підготовки. Дослідниця підкреслює: «Перекладацька компетентність майбутнього перекладача – це складна багатокомпонентна категорія, яка включає сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності, і складається з системи компетенцій, які формуються та розвиваються в процесі навчання за допомогою спеціально розробленого комплексу вправ» [5, с. 138].

Розширюючи педагогічний аспект означеної проблематики, О. С. Кочубей звертає увагу на психологічні чинники становлення перекладача як особистості. Авторка зазначає: «Перекладацька компетентність – це системна за своїм складом якість фахівця, інтегральна сукупність його загальнокультурних та професійних компетенцій, що забезпечують готовність майбутнього філолога до здійснення якісної перекладацької діяльності за умови сформованості відповідних психологічних новоутворень та особистісних якостей» [2, с. 30].

У контексті функціонально-стильового підходу важливим є визначення І. О. Горошкіна, який розглядає перекладацьку компетентність як багаторівневу систему взаємопов'язаних складників. Зокрема, дослідник підкреслює: «Перекладацьку компетентність ми розглядаємо як складну багаторівневу структуру, що включає систему компетенцій (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, компенсаторної, дискурсивної, соціальної та інструментальної), необхідних для здійснення успішної фахової діяльності, пов'язаної з передачею змісту й особливостей стилю тексту засобами іншої мови» [1, с. 10].

Своєю чергою, Д. С. Мужель акцентує на стратегічному та технологічному вимірах перекладацької підготовки, підкреслюючи її міжкультурний характер. Науковиця зазначає: «Перекладацька компетентність – це складна багатокomпонентна структура, яка включає систему взаємопов'язаних компетенцій (мовну, мовленнєву, соціокультурну, спеціальну (технічну), стратегічну та технологічну), що забезпечують готовність майбутнього фахівця до успішного виконання професійної діяльності в умовах міжкультурної комунікації» [4, с. 62].

Розглянуті підходи українських науковців демонструють інтегративне розуміння перекладацької компетентності як системного професійного утворення, що формується в процесі спеціально організованої підготовки. Водночас у польській перекладознавчій традиції означена проблематика набуває подальшого розвитку крізь призму когнітивного та міжкультурного підходів.

Так, К. Нејwowski підкреслює комунікативну природу перекладацької діяльності, визначаючи її як процес міжкультурного посередництва: «Перекладацька компетентність – це специфічний вид комунікативної компетентності, що полягає у вмінні будувати містки між двома культурами та двома мовними системами, що вимагає від перекладача не лише мовної вправності, а насамперед високого ступеня пізнавальної емпатії та вміння оперувати ментальними процесами для досягнення функціональної еквівалентності» [6, с. 76].

Подібну позицію висловлює М. Piotrowska, яка акцентує на стратегічному компоненті перекладацької діяльності: «Перекладацька компетентність є багатовимірним поняттям, що становить сплетіння декларативних та процедурних знань, де ключову роль відіграє стратегічна субкомпетентність, яка дозволяє приймати оптимальні перекладацькі рішення в умовах асиметрії мовних та культурних систем» [7, с. 48].

Своєю чергою, J. Żmudzki розглядає перекладача як експерта міжкультурної комунікації та наголошує на професіоналізації перекладацького процесу: «Суть перекладацької компетентності полягає в професіоналізації процесів трансферу, де перекладач виступає як експерт міжкультурної комунікації, здатний реконструювати інтенцію відправника в новому культурному контексті зі збереженням жанрових параметрів тексту» [8, с. 112].

Таким чином, зіставний аналіз українських і польських наукових підходів засвідчує

спільність концептуальних положень щодо інтегративної, багаторівневої та міжкультурної природи перекладацької компетентності, водночас розширюючи її розуміння через когнітивний та стратегічний виміри.

Отже, аналіз наукових підходів засвідчує єдність дослідників у розумінні перекладацької компетентності як інтегрованої багаторівневої системи знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що формуються в процесі спеціально організованої професійної підготовки та забезпечують ефективну міжкультурну комунікацію з урахуванням стильової специфіки тексту.

У контексті нашого дослідження під перекладацькою компетентністю майбутніх філологів-полоністів розуміємо складне інтегроване професійно-особистісне утворення, що поєднує лінгвістичну, дискурсивну, соціокультурну, стратегічну та технологічну складові й забезпечує готовність до здійснення професійного перекладу текстів різних функціональних стилів із урахуванням явищ міжмовної інтерференції та вимог міжкультурної комунікації.

Визначена структура перекладацької компетентності безпосередньо реалізується у процесі роботи з текстами різної функціонально-стильової належності, оскільки саме стильова специфіка тексту зумовлює вибір перекладацьких стратегій та активізацію відповідних професійних умінь.

Функціонально-стильова диференціація текстів виступає важливим чинником організації перекладацької діяльності, адже кожен стиль характеризується особливою системою мовних засобів, прагматичною спрямованістю та комунікативними завданнями.

Офіційно-діловий стиль вирізняється стандартизованістю, термінологічною точністю та нормативністю формулювань. Його переклад вимагає максимальної однозначності, дотримання правових і адміністративних норм цільової мови та уникнення інтерпретаційної варіативності. Робота з такими текстами активізує насамперед лінгвістичний, термінологічний і технологічний компоненти перекладацької компетентності.

Науковий стиль характеризується логічністю, структурованістю та термінологічною насиченістю. Переклад передбачає збереження смислової точності, аргументаційної послідовності та наукового регістру. Особливу складність становить інтерференція близькоспоріднених мов, що потребує сформованості дискурсивного й стратегічного компонентів компетентності.

Публіцистичний стиль поєднує інформативність із впливовою функцією, що зумовлює використання експресивних і культурно маркованих засобів. Перекладач має забезпечити не лише передачу змісту, а й відтворення емоційно-прагматичного ефекту тексту, що актуалізує соціокультурний і стратегічний компоненти.

Художній стиль вирізняється образністю та індивідуально-авторською манерою. Його переклад передбачає збереження жанрових параметрів, підтексту й естетичного впливу, що комплексно залучає всі складники перекладацької компетентності, зокрема креативний потенціал перекладача.

Таким чином, переклад текстів різних функціональних стилів виступає не лише навчальним завданням, а системним механізмом формування перекладацької компетентності майбутніх філологів-полоністів. Кожен стиль актуалізує певні її компоненти, забезпечуючи їх поступовий і взаємопов'язаний розвиток у процесі професійної підготовки.

З огляду на це формування перекладацької компетентності майбутніх філологів-полоністів потребує системного та поетапного підходу, що передбачає цілеспрямовану організацію навчального процесу з урахуванням функціонально-стильової специфіки текстового матеріалу. Методична модель має забезпечувати інтеграцію теоретичних знань про особливості стилів із практичним опрацюванням різножанрових текстів у перекладацькому аспекті.

Ефективність формування перекладацької компетентності значною мірою залежить від дотримання певної послідовності роботи з текстом.

Етап 1 – передперекладацький аналіз передбачає визначення функціонального стилю тексту, встановлення його комунікативної мети, аналіз адресата, а також виявлення стильових маркерів і культурно зумовлених елементів. Саме на цьому етапі закладається основа адекватного перекладу, що сприяє розвитку дискурсивного та стратегічного компонентів перекладацької компетентності.

Етап 2 – вибір перекладацької стратегії полягає у визначенні домінантного способу відтворення тексту залежно від його стильової належності: термінологічна точність є пріоритетною для офіційно-ділового й наукового стилів; прагматична адаптація – для публіцистичного; функціональна еквівалентність і стилістична реконструкція – для художнього. Цей етап активізує стратегічний і соціокультурний компоненти перекладацької компетентності.

Етап 3 – реалізація перекладу охоплює безпосередній процес добору адекватних лексичних відповідників, уникнення міжмовної інтерференції, збереження жанрових параметрів тексту та дотримання норм цільової мови. На цьому рівні формуються лінгвістичні та технологічні навички майбутнього перекладача.

Етап 4 – редагування та рефлексія включає самоконтроль, аналіз прийнятих перекладацьких рішень, зіставлення можливих варіантів і обговорення труднощів. Рефлексивна діяльність сприяє розвитку професійної самостійності, відповідальності та здатності до критичного осмислення власної роботи.

У процесі формування перекладацької компетентності майбутніх полоністів доцільним є впровадження варіативної системи вправ, що охоплює як традиційні аналітичні завдання, так і інтерактивні методики. Поряд із зіставними завданнями на виявлення міжмовних розбіжностей та перекладом із розгорнутим коментарем щодо обраної стратегії, особливу увагу варто приділити вправам на «стилістичне перемикання», де студенти адаптують одну й ту саму інформацію під вимоги різних функціональних стилів. Ефективним є використання методу «зворотного перекладу» для перевірки точності передачі термінологічних одиниць у наукових текстах, а також редагування навмисно помилкових перекладів, згенерованих системами машинного перекладу, що розвиває критичне мислення та «мовну пильність».

Інтерактивний складник навчання посилюється через рольове моделювання перекладацьких проєктів, де студенти розподіляють ролі перекладача, термінолога та літературного редактора, працюючи над реальним кейсом. Вагоме місце посідають вправи на пошук і деконструкцію «хибних друзів перекладача» в аудіовізуальному контексті (фрагменти польських новин, подкастів). Особливої уваги заслуговує метод симуляції міжкультурного конфлікту, де через переклад публіцистичного тексту студенти мають розв'язати комунікативну асиметрію. Застосування кейс-методу для моделювання реальних перекладацьких ситуацій (наприклад, переклад офіційного запиту в умовах обмеженого часу) у поєднанні з елементами гейміфікації (змагання на швидкість пошуку стилістичних трансформацій) забезпечує високу мотивацію та сприяє формуванню професійної мобільності майбутніх фахівців. Систематична робота з текстами різних функціональних стилів забезпечує поетапне ускладнення завдань

і сприяє формуванню професійної гнучкості майбутніх філологів-полоністів.

Таким чином, методична організація перекладу різностильових текстів має бути спрямована не лише на відпрацювання мовних навичок, а й на розвиток стратегічного мислення, здатності до аналізу, прогнозування та прийняття перекладацьких рішень в умовах міжкультурної комунікації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що формування перекладацької компетентності майбутніх філологів-полоністів є складним інтегративним процесом, який вимагає не лише досконалого володіння мовною системою, а й здатності до гнучкої стилістичної адаптації текстів у межах міжкультурної комунікації. Зіставний аналіз українських і польських наукових підходів дозволив визначити перекладацьку компетентність як багатокомпонентну структуру, що поєднує лінгвістичний, дискурсивний, соціокультурний, стратегічний та технологічний складники.

Доведено, що функціонально-стильова диференціація текстів є визначальним чинником у професійній підготовці полоністів. Кожен із

проаналізованих стилів – офіційно-діловий, науковий, публіцистичний та художній – актуалізує специфічні компоненти компетентності та вимагає від майбутнього фахівця особливих стратегій подолання міжмовної інтерференції, зумовленої близькою спорідненістю української та польської мов.

Запропонована чотириетапна методична модель (передперекладацький аналіз, вибір стратегії, реалізація перекладу, редагування та рефлексія) забезпечує системність навчального процесу. Встановлено, що використання цілеспрямованого комплексу вправ (зіставних, трансформаційних, кейс-методів) сприяє розвитку «мовної пильності» та професійної рефлексії студентів. Це дозволяє майбутнім філологам не лише уникати буквалізму, а й досягати функціональної та прагматичної еквівалентності перекладу.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у дослідженні впливу цифрових інструментів та корпусних ресурсів на ефективність перекладу різностильових польських текстів, а також у розробці спеціалізованих спецкурсів із галузевого перекладу для філологів-полоністів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горшкін І. О. Формування перекладацької компетентності майбутніх філологів у процесі вивчення мовознавчих дисциплін. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 3 (137). С. 9–14.
2. Кочубей О. С. Психологічні чинники становлення перекладацької компетентності майбутніх філологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2016. 336 с.
3. Москалюк О. В. Формування перекладацької компетентності майбутніх фахівців (на матеріалі видатних українських пісень). *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique : coll. de papiers scient. «ΛΟΓΟΣ»* (Paris, 4 avril 2025). Paris ; Vinnytsia : La Plateforme européenne de la science ; Logos, 2025. С. 312–315. DOI 10.36074/logos-04.04.2025.061.
4. Мужель Д. С. Підготовка майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти Франції із використанням особистісно орієнтованих технологій навчання : дис. ... д-ра філос. : 011 / Ун-т Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав, 2023. 288 с.
5. Штогрин М. В. Особливості формування перекладацької компетентності майбутнього перекладача на основі текстів нафтогазової сфери. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 119. С. 135–139.
6. Hejnowski K. Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu. Warszawa : PWN, 2004. 216 s.
7. Piotrowska M. Learning to translate. Programowanie dydaktyki przekładu. Kraków : Tertium, 2007. 232 s.
8. Żmudzki J. Holistyczny model tłumaczenia zawodowego. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2008. 280 s.

Войталюк С. В., Шаховал З. І.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 14.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.04.2026

